O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti rektori
M.E. Po‘latov
2024-yil “ 29 ” 08

Ro‘yxatga olindi: № FD-19-27

2024-yil “ 29 ” 08

INVESTITSIYALARNI IQTISODIY BAHOLASH

O’QUV DASTURI

Bilim sohasi: 400 000 – Biznes, boshqaruv va huquq

Ta’lim sohas: 410 000 – Biznes va boshqaruv

Magistratura mutaxassisligi: 70410401 – Investitsiyalarni boshqarish (tarmoqlar va sohalar bo‘yicha)

SAMARQAND – 2024

Fan/modul kodi IIB2304	O‘quv yili 2024 - 2025	Semestr 3	Kreditlar 6
Fan/modul turi Majburiy	Ta’lim tili O’zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4

1	Fanning nomi	Auditoriya mashg’ulotlari (soat)	Mustaqil ta’lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Investitsiyalarni iqtisodiy baholash	60	120	180

2

I. FANNING MAZMUNI

Fanni o‘qitishdan maqsad – talabalarda investitsiyalarni iqtisodiy baholashning uslubiy jihatlari yuzasidan bilimlarini chuqurlashtirish, fanni nazariy va amaliy jihatdan o’rgatish hamda mazkur fan bo’yicha mustahkam bilim va ko’nikmalarni shakllantirish.

Fanning vazifasi – uni o‘rganuvchilarga investitsiyalarni iqtisodiy baholash bo‘yicha investitsiya strategiyasini ishlab chiqish, loyihaning kapital budjetini ishlab chiqish va moliyalashtirish manbalarini shakllantirish, moliyaviy qo‘yilmalarning maqbul yo‘nalishlarini tanlash, ular samaradorligini aniqlash va ta’minlashda muhim ahamiyat egallovchi investitsiya loyihalarini boshqarishni tashkil etishning asosiy yo‘nalishlari, zamonaviy usullaridan foydalanish bo‘yicha nazariy va amaliy bilimlarni uzviylik va uzluksizlikda o’rgatishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar, moliyaviy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg’ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Investitsiyalarni iqtisodiy baholash fanning predmeti, maqsadi va vazifalari

Investisiya tushunchasi va mohiyati. Investisiya loyihasi – investisiyalarni jalb etish asosi. Investisiya loyihasi tushunchasi, maqsadi va strukturasi. Loyihalarni tasniflash: katta va kichik, ichki va tashqi, texnik va notexnik, iqtisodiy va ijtimoiy xususiyatlari. Loyiha ishtirokchilari. “Investisiyalarni iqtisodiy baholash” tushunchasi. Investision loyihaning moliyaviy ko’rsatichlari. Investisiya loyihalari samaradorligini baholashga yondashuvlar.

2-mavzu. Investisiyalarning mamlakat iqtisodiyotini yuksaltirishdagi o’rni

Investisiyalar mamlakat iqisodiyotini barqaror rivojlantiruvchi asosiy manba sifatida. Investision faoliyatni belgilovchi ko’rsatkichlar. Investisiyalarning asosiy manbalari. Ichki investisiya. Xorijiy investisiyalar. Ichki va xorijiy investisiyalar- ni jalb etish xususiyatlari. Xo’jalik yurituvchi subyektlar va ular faoliyatiga jalb etilgana investisiyalar hajmi dinamikasi tahlili.

3-mavzu. Investisiyalarni baholashning an’anaviy usullari

Xarajatlar va ularning tarkibi. Investisiya xarajatlari tarkibi. Narxlar: bazisli, prognozli, hisob-kitobli va jahon narxlari. Inflyasiya va uning loyiha ko’rsatkichlariga ta’siri. Joriy aktivlar va passivlar. Ularning tarkibi. Investisiyalarni baholashning an’anaviy (oddiy) usullari: kapital qo’yilmalar chiqimlarini qoplash davri va oddiy (yillik) foyda, rentabellik, zararsizlik nuqtasi.

4-mavzu. Investisiya loyihalarini moliyaviy baholash

Moliyaviy baholash ko’rsatkichlari: baholash aktivlar rentabelligi; investisiya kapitalining rentabelligi; shaxsiy kapital rentabelligi; sotishlar rentabelligi; sotishlar qiymati. Aylanma koeffisiyentlar: aktivlar aylanmasi; investisiya kapitalining aylanmasi; ustav kapitalining aylanmasi; aylanma mablag’larning aylanishi; aylanma muddati. Moliyaviy barqarorlik koeffisiyentlari: shaxsiy kapital konsentrasiyasi; zayom kapitalining konsentrasiyasi; moliyaviy qaramlik. Likvidlik koeffisiyentlari: umumiy (joriy) likvidlik; shoshilinch likvidlik; mutlaq likvidlik.

	5-mavzu. Investisiyalarni baholashning dinamik usullari Pul oqimlarini diskontlash va uning iqtisodiy mohiyati. Foizlarni hisoblashning oddiy va murakkab usullari. Investisiyalarning ayrim turlari samaradorligi. Investision loyihalarning qiyosiy samaradorligi ko'rsatkichlari: sof diskontlangan daromad yoki integral samara; daromadlilik indeksi; daromadlilikning ichki darajasi; qoplanish muddati; ishtirokchilarning manfaatlarini yoki loyihaning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi boshqa ko'rsatkichlar. Investisiya qarorlarini qabul qilishning tipik variantlari. Investisiyalarning tijorat samaradorligi. Loyiha bo'yicha investision faoliyat. Loyiha bo'yicha operasion, moliyaviy faoliyat. Obyektlarning sof likvidasion qiymatini hisoblash. Investisiyalarning byudjet samaradorligi. Tabiiy resurslar (yer, suv va boshqalar) dan foydalanganlik uchun to'lov, lisenziyalash daromadlari, loyihani qidirish, loyihalash, qurish va ishlatish uchun tenderlar; davlatga qarashli va loyihani moliyalashtirish uchun beriladigan qimmatli qog'ozlar bo'yicha dividendlar; byudjetga soliq tushumlari (shu jumladan ish haqidan daromad solig'i) va ijara to'lovlari, ishlab chiqarilgan (sarflangan) mahsulot (resurs)larga bojxona to'lovlari va aksiz solig'i; byudjetdan tashqari fondlarga ajratmalar (pensiya, bandlik, tibbiy sug'urta va boshqalar). Iqtisodiy samaradorlik: xalq xo'jaligi darajasidagi iqtisodiy samaradorlik; mintaqa (soha) darajasida samaradorlik; korxona darajasidagi iqtisodiy samaradorlik. **6-mavzu. Investisiya risklarini baholash va va uni pasaytirish yo'llari** Investisiya risklari tushunchasi, mazmun-mohiyati va xususiyatlari. Investisiya risklari turlari va ularni vujudga keltiruvchi shart-sharoitlar (omillar). Risk omilini hisobga olish. Risk omilini hisobga olishning anologiyalar usuli. Risklarning "inkubasiya"davri. Risklarni vujudga keltiruvchi omillarni baholashning ekspert usuli. Investisiya riskini sifatli baholash usullari: xarajatlarning o'rinliligi tahlili. barqarorlikni tekshirish; investisiya loiyhasi parametrlarini va iqtisodiy standartlarni korrektirovka qilish; noaniqlikning rasmiylashtirilgan tavsifi. Investisiya xavfini miqdoriy baholash usullari. Ehtimoliy baholash. To'lqinlanish. Dispersiya. O'rtacha kvadratik chetlanish. Variasiya koeffisiyenti. Xavflarni baholashning chiziqli modeli. Bo'lingan ehtimolliklar bilan kutilgan foydaning nochiziqli modeli. Matematik kutish va dispersiyaning chiziqli kombinasiyasi. Sezuvchanlik tahlili. Statistik sinov usuli (Monte Karlo usuli). Ssenariylar usuli. Investisiya risklarini pasaytirish usullari: xavflarning loyiha ishtirokchilari o'rtasida taqsimlanishi (xavflarning bir qismini hammualliflarga tayinlash); ko'zda tutilmagan xarajatlarni qoplash uchun mablag'larni rezervlash; moliyalashtirish xavflarini kamaytirish; sanoat xavflarini sug'urtalash; investisiya loyihasini sug'urtalash. **III. Amaliy mashg'ulotlarlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar** *Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:* 1. Investitsiyalarni iqtisodiy baholash fanning predmeti, maqsadi va vazifalari; 2. Investisiyalarning mamlakat iqtisodiyotini yuksaltirishdagi o'rni; 3. Investisiyalarni baholashning an'anaviy usullari; 4. Investisiya loyihalarini moliyaviy baholash; 5. Investisiyalarni baholashning dinamik usullari; 6. Investisiya risklarini baholash va va uni pasaytirish yo'llari.
3	**V. Mustaqil ta'lim** *Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:* 1. Hududlarning investision potensialini baholashda investisiyalarni jalb etishning samarali yo'llari 2. O'zbekistonda investisiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholashni takomillashtirish 3. Sug'urtalash maqsadida biznes qiymatini baholash xususiyatlari

	4. Investisiyalar samaradorligi va uni baholash uslublari 5. Iqtisodiy faol aholi soniga investisiyalarning ta'sirini ekonometrik baholash 6. Kompaniya qiymati o'sishiga yo'naltirilgan korporativ va moliyaviy boshqaruv jarayonlarida biznesni baholash masalalari 7. Mintaqalar investisiya jozibadorligini oshirish va ularni baholash uslubiyatini takomillashtirish 8. Investisiyalar bilan bog'liq tavakkalchiliklarni baholash 9. Investisiyalarni moliyalashtirish manbalarining tarkibi, tahlili va ularni takomillashtirish masalalari 10. Investisiya jozibadorligi va uni baholash uslubiyotlari tahlili 11. O'zbekistonda yashil iqtisodiyotda yashil investisiya samaradorligini oshirishning umumiy jihatlari 12. Qimmatli qog'ozlar qiymatini baholashning kontseptual asoslari 13. Iqtisodiyotga xorijiy investisiyalarni jalb qilishni faollashtirishda mintaqalar investision jozibadorligini oshirish yo'nalishlari 14. Milliy iqtisodiyotda ichki investisiya salohiyatidan samarali foydalanish yo'llari 15. Innovasion iqtisodiyotda raqobat muhitinirivojlantirishning investisiya jozibadorligini oshirish muammolari 16. Moliya va kredit tashkilotlari qiymatini baholash xususiyatlari 17. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida korxonalar investision faoliyatidagi moliya-soliq munosabatlarini takomillashtirish masalalar 18. O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlik va investision faollikni oshirish masalalari 19. Investitsion loyihalarni rivojlantirish samaradorligini baholashning o'ziga xos xususiyatlari 20. Tijorat banklarining investisiya faoliyati hamda portfel investisiyalarining iqtisodiy ahamiyati
4.	**VI. VFan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)** Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: - "Investisiyalarni iqtisodiy bholash" tushunchasi. Investision loyihaning moliyaviy ko'rsatichlari. Investisiya loyihalari samaradorligini baholashga yondashuvlar; investisiyalar mamlakat iqisodiyotini barqaror rivojlantiruvchi asosiy manba sifatida. Investision faoliyatni belgilovchi ko'rsatkichlar to'g'risida ***tasavvurga ega bo'lishi;*** - Investisiya xarajatlari tarkibi. Narxlar: bazisli, prognozli, hisob-kitobli va jahon narxlari. Inflyasiya va uning loyiha ko'rsatkichlariga ta'siri. Joriy aktivlar va passivlar. Ularning tarkibi. Investisiyalarni baholashning an'anaviy (oddiy) usullari; Moliyaviy barqarorlik koeffisiyentlari: shaxsiy kapital konsentrasiyasi; zayom kapitalining konsentrasiyasi xaqida ***bilishi va ulardan foydalana olishi;*** - Pul oqimlarini diskontlash va uning iqtisodiy mohiyati. Foizlarni hisoblashning oddiy va murakkab usullari. Investisiyalarning ayrim turlari samaradorligi. Investision loyihalarning qiyosiy samaradorligi ko'rsatkichlari: sof diskontlangan daromad yoki integral samara; daromadlilik indeksi; daromadlilikning ichki darajasi; qoplanish muddati; ishtirokchilarning manfaatlarini yoki loyihaning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi boshqa ko'rsatkichlar; Investisiya xavfini miqdoriy baholash usullari. Ehtimoliy baholash. To'lqinlanish. Dispersiya. O'rtacha kvadratik chetlanish. Variasiya koeffisiyenti. Xavflarni baholashning chiziqli modeli. Bo'lingan ehtimolliklar bilan kutilgan foydaning nochiziqli modeli. Matematik kutish va dispersiyaning chiziqli kombinasiyasi. Sezuvchanlik tahlili. Statistik sinov usuli xaqida ***ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.***
5.	**VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** • ma'ruzalar; • amaliy ishlarni bajarish va xulosalash; • interfaol keys-stadilar; • blits-so'rov; • guruhlarda ishlash;

	• taqdimotlar namoyishi; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
6.	**VIII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar xaqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ish yoki testni topshirish.
7.	**Asosiy adabiyotlar:** 1. Nasirov E.I., Asamxodjayeva Sh.Sh. Investitsiya loyihalarini moliyalashtirish. Darslik. - T.: Iqtisod-moliya, 2020. -312 b. 2. Zaynalov J.R., Aliyeva S.S., Ruzibayeva N.X. va boshq. Investitsiya. Darslik. – T.: "Iqtisod-Moliya", 2020. – 480 b. 3. Bektemirov A., Ruzibayeva N.X., Bektemirov A.A., Karjavova X. "Investitsiya va innovatsiyalar" Darslik / Samarqand iqtisodiyot va servis instituti – Samarqand.: "STEP-SEL" MCHJ. Nashriyoti, 2023 - 482 bet **Qo'shimcha adabiyotlar:** 4. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi O'RQ 598-sonli qonuni. 25.12.2019 y. 5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Investitsiya va infratuzilma loyihalarini jadal amalga oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2018 yil 20 iyun, PQ-3794-sonli Qarori. 6. Теплова Т. В. Инвестиции в 2 ч. Част 1 : учебник и практикум. -М.: Юрайт, 2019. - 409 с.
8.	Fan dasturi Samarqand iqtisodiyot va servis instituti O`quv uslubiy kengashining 2024-yil 28 _____dagi 1-sonli yig`ilish bayoni bilan tasdiqlangan. (№ FD-19-27)
9.	**Fan/modul uchun ma'sul:** A.Bektemirov – SamISI "Investitsiya va innovatsiyalar" kafedrasi professori
10.	**Taqrizchilar:** **N.A. Ibragimov** – Samarqand viloyat hokimining ishlab chiqarishni mahalliylashtirish va sanoatda kooperatsiya aloqalarini kengaytirish masalalari bo'yicha yordamchisi; **S.S. Aliyeva** – SamISI "Moliya" kafedrasi dotsenti, i.f.n.